

Kirja-arvio

Tarmo Malmberg

Porvarillis-liberaalin julkisuuden rakenne- muutokset ja ajattelukulttuuri Ranskassa

Rémy Rieffel. 2022. *L'emprise médiatique sur le débat d'idées: trente années de vie intellectuelle (1989–2019)*. Paris: Presses Universitaires de France. 414 s.

Eugénie Bastié. 2021. *La guerre des idées: enquête au cœur de l'intelligentsia française*. Paris: Robert Laffont. 302 s.

Jürgen Habermasin (1962) tunnetun periodisoinnin mukaan porvarillis-liberaali julkisuus nousi 1600-luvun lopulta 1700-luvulle, kukoisti 1770–1880 ja rappeutui sitten 1960-lukuun mennessä. Viimeistä vaihetta Habermas kutsuu julkisuuden rakennemuutokseksi. Muutoksen seurauksena julkisuus epäpolitisoitui, mitä Habermas nimittää sen uudelleenfeodaalistumiseksi (*Refeudalisierung*). Epäpolitisoitumisen seurauksena kansalaisten rooliksi jäi seurata passiivisesti julkisviestintää, ei enää vaikuttaa itse poliittiseen päätöksentekoon. Kurt Imhof (2011) päivitti kymmenisen vuotta sitten Habermasin analyysin, jatkaen siitä mihin se jäi. Imhof esittää, että 1960-luvulta 2010-luvulle julkisuus politisoitui uudelleen (*Re-Politisierung*), kutsuen ilmiötä julkisuuden uudeksi rakennemuutokseksi. Erona Habermasin kuvaamaan porvarillis-liberaalin julkisuuden kognitiivis-normatiiviseen argumentointiin noudattaa uusi julkisuus Imhofin mukaan moraalisaaffektiiivista tai mediapopulistista viestintätyyliä. Sille on ominaista pyrkimys herättää tuohtumusta esittämällä asiat henkilökeskeisesti sekä jyrkkinä hyvän ja pahan välisinä ristiriitoina. Kysymys herää, missä määrin Habermasin vanha ja Imhofin uusi julkisuuden rakennemuutoksen käsite saavat tukea 2000-luvun tuoreimmasta kehityksestä, kun asiaa tarkastellaan maakohtaisesti. Aiheen käsittelylle tarjoutuu kaksi toisiaan tukevaa teosta Ranskan nykytilanteesta. Mediasosiologi Remy Rieffelin *L'emprise médiatique sur le débat d'idées* on niistä akateemisempi ja *Le Figaro*-lehden kulttuuritoimittaja Eugénie Bastién *La guerre des idées* journalistisempi. Molemmat ovat kuitenkin tiiviitä tietopaketteja aiheestaan, joka on intellektuaalisen julkisuuden tai ajattelukulttuurin kehitys Ranskassa 1980-luvun lopulta 2020-luvun taitteeseen.

Kulttuurin käsite on nykykäytössään moniymmärteinen. Aiemmin tapana oli erottaa sekä aineellinen ja henkinen kulttuuri että henkisen kulttuurin sisällä kulttuurin intellektuaalis-kognitiivinen (puhtaimmillaan tiede), moraalinen (uskonto) ja esteettinen puoli

(taide). Henkisen kulttuurin kolmijaolle on Kari E. Turunen (1982) ehdottanut suomenkielisiä termejä ajatuskulttuuri, tahtokulttuuri ja tuntokulttuuri, joista ensimmäistä käytän tässä hyväkseni. Sekä Rieffel että Bastié keskittyvät ajatuskulttuuriin siltä osin kuin se ilmenee tiedotusvälineiden kautta välittyvänä intellektuaalisena elämänä (*vie intellectuelle*) sekä intellektuellien harjoittamana julkisena keskusteluna ja väittelynä. Tekijöistä Rieffel ymmärtää kohteen laajasti, niin julkisuuden kanavien kuin intellektuaaliseen elämään osallistuvien henkilöiden kannalta. Bastié taas rajaa aiheen sovinnaisemmin. Hän määrittelee intellektuellin henkilöksi, joka ajatuksia ja mielipiteitä (*idées*) levittämällä vaikuttaa yhteiskuntaan. Tässä merkityksessä intellektuellisana omaksuttiin Ranskassa 1900-luvun taitteen Dreyfusin tapauksen yhteydessä (Émile Zolan kuuluisa "J'accuse"-sanomalehtikirjoitus julkaistiin vuonna 1898). Sitten nimitys on liitetty muihinkin Ranskan rajojen ulkopuolella tunnettuihin henkilöihin kuten Raymond Aroiniin, Jean-Paul Sartreen ja Michel Foucault'hon. Sopivan taustan Rieffelin ja Bastién kirjoille muodostaakin Régis Debrayn intellektuellien valtaa käsittelevä *Le pouvoir intellectuel en France* (1979), joka on eräänlainen perusteos aiheesta Ranskassa.

Mediatutkimuksessa Régis Debray tunnetaan kehittämästään mediologiasta, joka on yksi muunnelma Marshall McLuhanin kuuluisaksi tekemästä mediaekologisesta ajattelusta. Molempien yhteisenä ideana on, että mediat muodostavat materiaalisen perustan, jonka varassa kulttuuri lepää. Ajatus on suunnilleen sama kuin marxismissa, jonka mukaan yhteiskunnan taloudellisen perusrakenteen päälle kasvaa sitä vastaava ideologinen ylärakente. Debrayn kiinnostuksen kohteena on intellektuellikunnan (*corps intellectuel*) asema ja arvostus, siis se ketkä käyvät intellektuelleista ja keiden mielipiteillä on painoarvoa. Mediologian premissin mukaan tämä riippuu siitä mediasta tai välineestä (*support*), joka muodostaa kulloisenkin intellektuelliryhmän aseman aineellisen tukirangan. Debray erottaa kolme välinettä, joiden avulla ranskalaiset intellektuellit nousivat 1880-luvulta 1970-luvulle laajempaan tietoisuuteen. Ensimmäinen niistä on yliopisto, Sorbonne. Se takasi vuosina 1880–1930 professori-intellektuelleille riittävän itsenäisyyden, jonka avulla he kykenivät puolustamaan hengen vapautta ja tasavallan arvoja. Vuosia 1920–1960 Debray pitää puolestaan ranskalaisten kustantajien ja kirjallisten intellektuellin kultakautena, symbolinaan Gallimard-kustantamo ja sen julkaisema kirjallinen aikakauslehti *La Nouvelle Revue Française*, lyhenteenä *NRF* (1909–). Kun vuoteen 1968 tultaessa niin yliopistolaitos kuin kirjankustannusalanakin oli menettänyt entisen asemansa tiedotusvälineille, eritoten televisiolle, edellytti intellektuellien uskottavuus alitumista audiovisuaalisten medioiden toimintatavalle. Näin syntyi mediaintellektuelli. Sen tunnettu esimerkki Ranskassa on filosofi Bernard-Henri Lévy, eräänlainen paikallinen Esa Saarinen, jonka kipuaminen kansakunnan kaapin päälle alkoi juuri Debrayn kirjan ilmestymisen aikoihin. Lévyyn nosti yleiseen tietoisuuteen esiintyminen Bernard Pivot'n toimittamassa, nyttemmin klassikon maineen saaneessa television kirjallisessa keskusteluohjelmassa *Apostrophesissa* vuonna 1977.

Debrayn kuvauksessa siirtymä yhtäältä professori-intellektuelleista ja kirjallisista intellektuelleista toisaalta mediaintellektuelleihin vastaa suunnilleen Habermasin kuvaamaa rationaaliseen asioiden käsittelyyn (*Raisonnement*) nojaavan julkisuuden rappeutumisesta. Habermasin ja Debrayn työn ilmestymisen välillä on kuitenkin runsaat 15 vuotta. Tämä selittää Debrayn suurempaa tarkkanäköisyyttä sen suhteen, mihin suuntaan asiat tämän jälkeen kehittyivät. Debray näet paikantaa kohdat, joista Imhofin kuvaama julkisuuden uusi rakennemuutos 1990-luvulta eteenpäin on murtautunut esiin. Kyse ei ole enää ainoastaan viihteellistymisestä, kulttuuriteollisuuden logiikan alan laajenemisesta.

Kysymys on pikemmin tämän kehityssuunnan uudesta vaiheesta. Se tapahtuu, kun toimittajien tehtävänä on tuottaa tapahtumia, ei enää eritellä niitä edes tiedollisen viihteen (*infotainment*) keinoin, ja kun intellektuellien legitiimiys nojaa puhtaasti hänen näkyytyensä eikä asioihin, joiden ajamiseen hän aiemmin oli omistautunut. Muutoksen luonnetta voi tapailla käsitteellä huomiotalouden merkityksen kasvu. Rieffel paneutuu tutkimuksessaan sen mediarakenteellisiin ehtoihin, Bastié taas sen vaikutukseen julkisen keskustelun sisältöön ja laatuun, kun asiaa havainnoidaan yksittäisten intellektuellien kautta.

Aiemmassa työssään Rieffel (2014) kuvasi digitaalisuuden ja internetin mukanaan tuomia muutoksia, jotka ovat puhututtaneet mediatutkijoita vuosituhannen taitteesta lähtien. Uusi teos kertoo aiemman paljossa tuttuja tuloksia mutta tällä erää yksityiskohtaisen vertailevan tutkimusasetelman puitteissa. Rieffel kysyy, miten medioiden kautta välittynyt kuva intellektuelleista ja intellektuaalisesta elämästä on muuttunut vuosina 1989–2019, etsien vastausta erityiskysymykseen, missä määrin digitaaliviestinnän yleistyminen on mahdollisesti vaikuttanut siihen. Rieffelin esitys kattaa laajasti Ranskan mediakentän. Tekijä käsittelee niin kirjaa, kirjankustannusta ja kirjailijoiden asemaa, valtakunnallisten päälehtien (*Le Figaro*, *Libération*, *Le Monde*) kulttuuriosastoja, aikakaus- ja kulttuurilehtiä, television ja radion kulttuuriohjelmia sekä verkkoa (blogit, Facebook, Twitter). Syntyvä kokonaiskuva on monipuolinen, joskin tiivistäessään trendikuvaustaan Rieffel toistaa aika paljon jo sanomaansa. Poikkeuksellista tavanomaiseen mediatutkimukseen nähden on tekijän varsin yksityiskohtainen kuvaus Ranskan kirjankustannusalan rakenteesta. Tämä on aiheen kannalta tarpeen, koska kaunokirjailijat ovat, kuten Debray osoittaa, olleet Ranskassa intellektuellien arvoasteikossa korkealla ja koska tietokirjalla on yhteiskunnallisen keskustelun välineenä maassa edelleen vankka asema, kuten Bastié esitys puolestaan osoittaa.

Rieffelin työ on mediasosiologinen, yhdistäen makro- ja mikrososiologisen tarkastelukulman. Yhteiskunnan yleisiä muutoksia peilataan mediamaiseman muutoksiin ja katsotaan, mikä on älylliseen keskusteluun osallistuneiden suhde niihin. Näkökulmaansa Rieffel kuvaa Norbert Eliakselta lainaamansa konfiguraatio-käsitteen avulla (s. 21–22). Ajatuksena on yksinkertaisesti se, että mediakentän yhdellä laidalla tapahtuvat muutokset vaikuttavat kentän muihin osiin. Omana lisänään tähän viitekehukseen Rieffel tarjoaa attraktion, vetovoiman käsitettä. Mediakentän muutos muuttaa joukkoviestinten keskinäistä vetovoimaa, siis sitä millä niistä on suurin merkitys intellektuaalisen arvoalan hankkimisessa. Tämä pukee toisiksi sanoiksi Debrayn kuvauksen kirjan ja aikakauslehden syrjäytymistä television tieltä. Omana kysymyksenään Rieffel käsittelee siis digitaalisten medioiden mukanaan tuomaan vaikutusta älylliseen elämään.

Rieffelin työn tulokset antavat tukea niin Habermasin ja Debrayn teesille julkisuuden rakennemuutoksesta kuin Imhofin teesille rakennemuutoksen uudesta vaiheesta. Intellektuaaliseen elämään kuuluvia asioita käsitellään Ranskan joukkoviestinnässä yhä enemmän viihteen keinoin (*infodivertissement*). Rieffel aloittaakin kirjansa kuvaamalla Pivot'n *Apostrophes*-ohjelmaa (1975–1990), todeten että vastaavan tekeminen nykyään olisi suunnilleen mahdotonta. Ranskan julkisen palvelun televisiossa ei ole enää sijaa maan valovoimaisimpien intellektuellien väliselle tahdikkaalle sananvaihdolle, johon toimittaja on valmistautunut huolellisella esityöllään. Osasyynä tähän on, että puheohjelmien uusi muoto, *talk-show*, suosii asioiden kepeää käsittelyä, tunteiden herättämistä ja jyrkkiä, mielellään dikotomisista vastakkainasetteluja (*clash*); Christian Salmon (2019) näkee juuri viime mainitun piirteen luonnehtivan julkisuuden tuoreinta vaihetta. Kaikki

tämä vähentää rationaalisen asioiden käsittelyn (*délibération raisonnée*) mahdollisuuksia saada sijaa julkisessa sanassa. Ei tiedon lisääminen ja sivistys vaan mielihyvän tuottaminen ja huomion saaminen, käy tämän kulttuurijournalismiin yleisemminkin leimansa painaneen toimintalogiikan motosta. Habermasin muutosteetin mukaisiin piirteisiin, joilla on vastineensa Debrayn esityksessä, liittyy kuitenkin uudenlaisia sävyjä. Niihin pääsee käsiksi ajatusvälinein, joilla Rieffel kuvaa internetin vaikutusta julkiseen keskusteluun.

Rieffelin erittelemänä internetin toimintatapa on konnektionistinen ja ekspressionistinen. Ensimmäinen puoli tarkoittaa sitä, että uudessa digitaalisessa mediaympäristössä vuorovaikutus yhtäältä medioiden ja vastaanottajien sekä toisaalta vastaanottajien välillä saa keskeisen merkityksen. Tämä johtaa siihen, että niin kutsutut vanhat mediat kuuntelevat yhä enemmän sitä, mitä digitaalisella puolella tapahtuu. Samalla lyhenee ja osin poistuu välimatka ammattimaisen ja amatöörien harjoittaman intellektuaalisen keskustelun välillä. Näin syntyy antielitismille ja anti-intellektualismille, ajatuskulttuurin vähättelylle otollinen kasvualusta, joka heijastaa verkosta vaikutustaan ympäristöönsä. Sanottua vaikutusta lisää internetin ekspressionistinen luonne, toimiminen erityisesti spontaanin mielipiteen- ja tunneilmaisun pääväylänä omana aikanamme. Henkilökohtaiset mielipiteet ja tuntemukset tulevat asiatietoja, taru totta tärkeämmäksi, kun tehtävänä on hankkia medianäkyvyyttä ja saada huomiota. Näin kyse ei ole enää yksinomaan pyrkimyksestä yhteiskunnallisen keskustelun tietoiseen manipulaatioon, mikä Habermasin alkuperäisessä esityksessä näyttelee keskeistä roolia. Toki siihenkin verkko antaa hyvät mahdollisuudet. Tämän lisäksi on kyse julkisuuden muuttumisesta eräänlaisen tunneaaltoilun välineeksi, jossa puheen intensiteetti korvaa asiasisällön tai, kuten Rieffel sanoo, paatos logoksen.

Rieffelin lopputuloksena on, että 1990-luvun taitteen jälkeinen mediakehitys Ranskassa sisältää vastakkaisia piirteitä. Vaikka digitalisaatio on tuonut mukanaan muutoksia, se ei ole suinkaan murttanut kokonaan sitä edeltäneiden medioiden intellektuaalista valtaa. Itse asiassa suuren yleisön kannalta ratkaisevassa asemassa ovat edelleen tietyt päivä- ja aikakauslehdet sekä television puheohjelmat. Asian toteaa painokkaasti Vincent Kauffmann muutaman vuoden takaisessa kirjassaan *Dernières nouvelles du spectacle*, johon Rieffel nojaa käsitystään. Kauffmann (2017, 47–55) korostaa sitä, miten medianäkyvyys edellyttää poikkeuksellisuutta, jota päinvastoin kuin televisio sosiaalinen media ei kykene tarjoamaan. Internet on kyllä tasa-arvoistanut intellektuaaliseenkin julkisuuteen pääsyä, mutta pelkästään siinä saatu huomio on vailla suurempaa merkitystä. Näin television asema on pikemmin vahvistunut kuin heikentynyt. Onkin sanottu television olevan ”vanha media joka ei kuole”. Television lisäksi Rieffel korostaa radion kulttuuri- ja keskusteluohjelmien jatkuvaa merkitystä. Asialle omistautuneella *France Culturella* on päivittäin puolitoista miljoonaa kuulijaa. Yhtenä sen vetonauloista on Ranskan näkyvimpiin intellektuelleihin kuuluva filosofi-esseisti Alain Finkielkraut, jonka viikoittainen *Répliques*-puheohjelma on jatkunut aina vuodesta 1985 alkaen. Digimediat ovat siten osaksi muuttaneet, osaksi olleet muuttamatta vanhempaa julkisuusjärjestystä.

Rieffel jakaa kuvaamansa ajanjakson kahtia, vuosiin 1990–2005 ja 2005–2020. Katkaisukohta on matemaattisesti kaunis, mutta se vastaa myös Ranskan poliittisessa elämässä tapahtunutta käännettä. Vuonna 2005 järjestettiin Ranskassa kansanäänestys Euroopan unionin perustuslaista, niin sanotusta Lissabonin sopimuksesta. Ensimmäisellä yrityksellä äänestäjät hylkäsivät esityksen, mikä oli selvä osoitus yhteiskunnallisessa il-

mapiirissä pitkään kyteneestä muutoksesta. Yhteneväisesti yleisen käsityksen kanssa kuvaa Rieffel muutosta Ranskan poliittisen elämän oikeistolaisuudeksi. Sen seurauksena edistysajattelulle vastakkaiset antimodernit ja uustaantumukselliset (*néoréactionnaires*), kuten Ranskassa sanotaan, äänet ovat tulleet hovikelpoisiksi. Tämän kysymyksen lähemmän käsittelyn Rieffelin tarkastelukulma rajaa ulkopuolelleen. Sen sijaan Eugénie Bastié, oikeistolais-konservatiivisen *Le Figaro*-lehden toimittajan analyysi keskittyy nimenomaan tähän puoleen. Siksi kirjat täydentävät sisällöllisesti toisiaan. Bastié'n tarkastelutapa on lähinnä aatehistoriallinen, siksi hänen työtään voidaan tässä yhteydessä referoida Rieffeliä suppeammin.

Bastié'n lähtökohtana ja pääteesi on, että aatehistoria on palannut takaisin Ranskan julkiseen sanaan. Jos 1990-luvun Ranskaan sopii aikanaan paljon viljelty ilmaisu yhdestä ainoasta oikeasta ajattelutavasta (*pensée unique*), on 2000-luvun puolella siirrytty sananmukaisesti aatesotaan (*guerre des idées*). Sodan alkaminen ja rintamanmuodostus ovat tapahtuneet useammassa vaiheessa. Yhtenä tärkeänä muutoskohtana Bastié nostaa esiin vuoden 2015, joka avasi ammolleen Ranskan intellektuaalista elämää halkovan kuilun. Tällöin tapahtunut *Charlie Hebdo* -lehden toimittajia vastaan kohdistunut terroriisku teki maahanmuuttokysymyksestä ongelman, joka ei enää koskenut ainoastaan äärioikeistoa vaan johon kaikkien oli otettava kantaa. Reagointi terrori-iskuihin auttoi niin konservatiiveja oikealla kuin radikaaleja vasemmalla järjestäytymään tunnustensa alle. Lisäksi vasemmiston sisäinen hajonta kasvoi, kun muodostui reformistisesta ja radikaalista siivestä poikkeava, vasemmistokonservatiiviseksi luonnehdittava ryhmä. Näistä ja eräistä muista aineksista on syntynyt se kiihkeä moniääninen yhteiskunnallinen keskustelu, jota Bastié analysoi. Keskustelun teemoja ovat olleet Ranskan Kolmannen tasavallan luoma poliittinen valistusperinne ja siihen liittyvä käsitys koululaitoksen tehtävästä kansalaiskasvatuksessa, valtion ja kirkon ero, sukupuolineutraali avioliitto ja sukupuoli-neutraali oikeinkirjoitus, populismi, siihen liittyen suurten asutuskeskusten ja unohtettujen syrjäseutujen välinen kuilu, ja ranskalaisuus monikulttuurisuuden aikakaudella, erityisesti suhtautuminen laajaan arabitaustaiseen väestöön.

Päinvastoin kuin Rieffelin koostuu Bastié'n havaintoaineisto yksinomaan kirjoista, joita hän on lukenut (tai ainakin siteeraa) 150 kappaleen verran, sekä noin 30 haastattelusta, joiden avulla tekijä on laatinut ranskalaisten intellektuellien pienoismuotokuvia. Tiivistän Bastié'n tuloksia julkisuuden rakennemuutosteesin kannalta, joka toimii kirjarvosteluni viitekehyskenttänä. Koska Bastié käsittelee yhteiskunnallisesti painokasta periaatekeskustelua, jolle pääväylän edelleen tarjoaa kirja, jää muiden tiedotusvälineiden osuus vähälle huomiolle. Rieffelistä poiketen Bastié ei siksi käsittele esimerkiksi "uustelevisiön" mahdollista muutosvaikutusta eikä digitaalisuuden ansioksi laskettua yhteiskunnallisen keskustelun tasa-arvoistumista.

Bastié'n kuvaaman ajatuskulttuurin uudelle vaiheelle on ominaista kahden toisilleen vastakkaisen piirteen samanaikaisuus. Yhtäältä postmoderni tiedollinen relativismi on tullut ajanhengeksi, niin ettei kukaan voi väittää pitävänsä hallussaan totuutta. Toisaalta suvaitsemattomuus toisten mielipiteitä vastaan on selvästi kasvanut, koska jokaisella on "oma" ja ainoa oikea "totuutensa". Tässä tilanteessa, sanoo Bastié, järjen kyky ohjata asioiden kulkua näyttää mahdottomalta. Järjenkäytön sijaan julkisuuden hallintaan käytetäänkin yhä enemmän narsistisia ja juridisia keinoja. Narsistinen strategia on kyseessä silloin, kun puhuja vetoaa suureen ääneen uhrin asemaansa. Tällöin ideologisen taistelun voittaja on äänekkäimmin valittava osapuoli. Juridisessa strategiassa taas journalis-

mia käytetään oikeuden käymisen välineenä. Näin medioiden tehtäväksi tulee hovikelvottomien, epälegitiimien ja häpeällisinä pidettyjen mielipiteiden sulkeminen julkisuudesta. Tätä Bastié kutsuu mediaostrakismiksi. Se vahvistaa porvarillis-liberaalin julkisuuden rakennemuutoksen edellisen vaiheen vaikutusta ainakin sikäli, että rationaali ajatustenvaihto aikakauden kohtalonkysymyksistä tulee periaatteessakin entistä vaikeammaksi. Trendiä tukee akateemisen maailman ja kulttuurijournalismin välisen kuilun syveneminen. Bastiën haastatelluista kiinnittää asiaan huomiota Pierre Rosanvallon, reformistisen vasemmiston nimikuulu politiikantutkija, jolta on suomennettu *Demokratian oikeutus* (2019; alkuperäinen teos *La légitimité démocratique*, 2008). Tätä piirrettä puolestaan voi pitää julkisuuden viihteellistymisen ja keventymisen syvenemisenä. Sen seurauksena jää yhä vähemmän tilaa sellaiselle yleiselle ajatuskulttuurille, joka sisällöltään ja muodoltaan sijoittuu akateemisen raskassoutuisuuden sekä rimaa asiasisällön kustannuksella tietoisesti laskevan ”kevytajattelun” väliin.

Bastié ei näe kaikkia tapahtuneita muutoksia täysin ainutkertaisina. Myös toisen maailmansodan jälkeen kylmän sodan oloissa yhteiskunnallinen ja intellektuaalinen tilanne oli jännittynyt, niin että toista mieltä olevia vastaan hyökättiin verbaalista väkivaltaa käyttäen. Tältä ajalta on historiaan jäänyt Sartren lause, jonka mukaan ”antikommunistit ovat koiria”. Polarisatio ei silloin kuitenkaan estänyt keskustelua rajalinjojen yli. Bastié muistuttaa, että Sartre kävi pitkissä kirjoituksissaan sananvaihtoa aatteellisen vastustajansa kirjailija Albert Camus’n kanssa. Tässä suhteessa 2000-luvun julkisuuden uusi piirre on vastakkainasettelusta kokonaan kieltäytyminen. Yhteiskunnallista keskustelua halutaan nyt käydä turvatussa tilassa, jossa ei esiinny vastaväitteitä. Bastié katsoo, että Ranskassa ollaan kuitenkin kaukana siitä hulluudesta (*folie*), mikä *cancel*-kulttuurin kotimaan Yhdysvaltojen akateemisessa maailmassa vallitsee. Bastié päättääkin kirjansa ystävänsä, edesmenneen konservatiivisen brittifilosofi Roger Scrutonin ajatuksiin ranskalaisuudesta (s. 284). Bastiën mukaan Scruton ihaili Ranskaa, koska se on maa, joka vastustaa ”poliittista korrektiutta ja identiteettidiktatuuria”. Juuri tässä vastaan paneemisessa olennoituu ajatuskulttuuri, jos meidän on uskominen Bastiën siteeraamaa Alainia (1868–1951), yhtä Ranskan intellektuaalihistorian ikonia (s. 280). ”Jokainen keskustelu”, kirjoittaa Alain, ”on sodan aloitus. Se sitoo ihmiset siihen, mikä heissä on syvällisintä: heidän pyrkimyksensä totuuteen.”

Kirjallisuus

- Debray, Régis. 1979. *Le pouvoir intellectuel en France*. Paris: Ramsay.
- Habermas, Jürgen. 1962. *Strukturwandel der Öffentlichkeit: Untersuchungen zu einer Kategorie der bürgerlichen Gesellschaft*. Neuwied: Luchterhand.
- Imhof, Kurt. 2011. *Die Krise der Öffentlichkeit: Kommunikation und Medien als Faktoren des sozialen Wandels*. Frankfurt am Main: Campus.
- Kauffmann, Vincent. 2017. *Dernières nouvelles du spectacle: (ce que les médias font à la littérature)*. Paris: Seuil.
- Rieffel, Rémy. 2014. *Révolutions numérique, révolution culturelle?* Paris: Gallimard.
- Salmon, Christian. 2019. *L'ère du clash*. Paris: Fayard.
- Turunen, Kari E. 1982. ”Oppi, sivistys ja aikuiskasvatus.” Teoksessa *Vapaan sivistystyön tehtävä tehokkuuden maailmassa*, toimittaneet Kosti Huuhka, Arvo Oksanen, Jukka Tuomisto ja Jaakko Virkkunen, 39–47. Porvoo: WSOY.